

תגדלו מנהיגים, לא תלמידים! למה הר הבית קדוש והר סיני אינו קדוש? מבוסס על לקו"ש כא/150

גבר עסוק עם המחשב ולפתע מקבל טלפון מאשתו. היא מבקשת משהו והוא מהמהם "בסדר". אחרי שתי דקות הוא נזכר שאשתו התקשרה וביקשה דבר מה, אבל אין לו מושג מה. הוא זוכר שזה היה חשוב, אבל לא מצליח להיזכר במה מדובר.

מבוהל הוא מזנק מהכיסא וממהר לפתור כל בעיה בבית. הוא רוחץ את הכלים, מוריד את הזבל ומסדר את הסלון, הוא מכניס כביסה למכונה, מייבש ותולה על החבל. הוא מוציא בשר מהמקפיא, מכין אותו לבישול, מחליף את הנורות השרופות ותולה את התמונה שכבר חצי שנה היא מתחננת שיתלה על הקיר. אחרי שעתיים של מרוץ הוא מביט בסיפוק ובטוח שהוא הגבר המושלם. ואז מגיע הטלפון: "תגיד לי אגואיסט, עוד כמה זמן אמתי ברכבת? דבר אחד ביקשתי וגם אותו אינך עושה..."

אם תרצו, זאת תמצית הבעיה הזוגית: נשים לא מבינות שגברים הם לא רעים, הם פשוט לא זוכרים... כמו שאישה לא שוכחת כלום, כך גבר לא זוכר כלום...

לעם ישראל אין בעיה כזו. חולשה אחת לא דבקה בנו: "דמנציה". אנחנו לא סובלים משכחה והפסוק "למען תזכור" הוא סמל ההיכר שלנו. אנחנו זוכרים את פרעה ואת המן ועמלק ונבוכדנצר, ואחד הזיכרונות הכי יקרים שמלווים אותנו כבר אלפי שנים (להבדיל) הוא בית המקדש בירושלים.

השבוע אנו מתחילים ללמוד את חצי החומש השני של ספר שמות שעוסק רובו ככולו בהלכות המשכן והמקדש בירושלים, והמקומות הללו הפכו להיות מרכז הזיכרון שלנו. למרות שכבר קרוב לאלפיים שנה שבית המקדש חרב ובמשך יותר מ-1900 שנה אפילו לא זכינו לבקר בעיר הקודש שהייתה חרבה ומושפלת, אבל מעולם לא הפסקנו לדמיין את העיר ואת המקדש ולהפציר בגעגוע: "ולירושלים עירך ברחמים תשוב ... וכיסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין".

וכאן עולה שאלה עצומה שאמורה לרתק כל אדם חושב: איך יתכן שהמקום שהיה אמור להיות הכי מקודש בעולם, נשכח מאתנו לחלוטין? אותו מקום עילאי שאירע בו האירוע המופלא והמדהים ביותר בהיסטוריה, נעלם מזיכרוננו ועד שאיננו יודעים אפילו להצביע על הכתובת שלו?

עם ישראל לא מרגיש שום קשר למקום הפיזי של הר סיני בו ניתנה תורת ה'. התורה עצמה כותבת כי זמן קצר אחרי שנפתחו השמים וקול האלוקים נשמע בהר סיני, נשמעה תקיעת שופר ארוכה שסימלה את **הסתלקות הקדושה מן ההר** ומיד היה מותר לעלות ולשחק שם כדורגל ולרעות בהמות. ככתוב: "במשוך היובל – המה יעלו בהר".

גרוע מכך: כאשר אבותינו קמו מהחניה הארוכה בהר סיני והתקדמו ללכת לארץ ישראל (בעשרים באייר, שנה אחרי יציאת מצרים ומתן תורה), הם לא השאירו אפילו שלט קטן: "זהירות: אתר התגלות אלוקי לפניך, נא לכבד את המקום בלבוש צנוע ולכבות טלפונים...". והתוצאה מכך היא ישירה: המקום הפיזי הזה אבד מזיכרוננו. איש אינו יודע להצביע על כתובת ההר בה קיבלנו את התורה.

כמובן, ישנן כל מיני הערכות: הגרסה הנפוצה - שמקורה בכלל במסורת הנוצרית - מזהה את ההר עם "ג'בל מוסא", הר משה, בדרום מדבר סיני. זה הר אדיר בגובה 2250 מטר [הנוצרים הקימו תחתיו מנזר בשם 'סנטה קתרינה'] וכדי להעפיל עד פסגת ההר צריך לטפס 750 מדרגות. אנשים נוהגים להביא משם אבנים שיש הטוענים כי מוצאים בהם ציור של שיח ה"סנה" בו התגלה ה' למשה.

מנגד, היסטוריונים אחרים דוחים את האפשרות הזו, ואף שאינני היסטוריון אעיר שכל ילד יהודי מכיר את המדרש שהקב"ה בחר בהר סיני, משום שהיה **קטן ונמוך מכל הרי ארץ ישראל** כמו התבור והכרמל. ואולם הר "ג'בל מוסא" הוא רם ונישא מכל הרי הארץ ואפילו מהחרמון הגבוה מכולם.

היסטוריונים אחרים מזהים את ההר עם "הר כרכום" בדרום הנגב הישראלי, משום שסביבו נמצאו אתרים ארכיאולוגיים רבים ומקדשים עתיקים. אבל נעיר גם על זה, שהמיקום שלו אינו מתאים עם

המסלולים המוכרים בהם צעדו בני ישראל במדבר. ההר נמצא בתוך גבולות הארץ (25 קילומטר ממצפה רמון) וספק אם עמנו צעד כה קרוב לארץ ואף ידוע שמשו רבנו לא נכנס בשערי הארץ.

ואין ספק שמדובר בתמיהה מרתקת: כיצד קרה שהעם הזוכר בעולם - העם שיודע לספר בבהירות באיזו שעה יצאו אבותינו ממצרים, מה היה מצב הבצק שנזרק בחיפזון לתנור וכיצד הגיבו הכלבים ליציאת העם - שכח את כתובת אולם האירועים בו נישאנו עם האלוקים?

ובקיצור: מה ההבדל בין שני ההרים עליהם צמחה ההיסטוריה היהודית: הר סיני מול הר המוריה - הר הבית? [ראו בהערה¹ סיפור נהדר על האהבה לירושלים].

ב. בואו נפתח עם סיכום האירועים המקודשים שהתרחשו במהלך ההיסטוריה על הר סיני: **ארבע פעמים** שימש המקום להתגלות אלוקית שמיימית.

הפרק החשוב בחיי משה רבנו, סיפור התמנותו לגואלם של ישראל, מתחיל כך:

1. שמות ג: ומשה היה רעה את צאן יתרו חתנו כהן מדין וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר האלוקים חרבה – רש"י: על שם העתיד.

מהו אותו "הר האלוקים"? ומה צפוי לקרות בו "בעתיד"? משה רבנו מוסיף הסבר בספר דברים:

דברים א,ו: ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב לאמור רב לכם שבת בהר הזה – שבת פט,ב: הר סיני שמו, ולמה נקרא הר חורב? שירדה חורבה לאומות העולם עליו.

ההתגלות הראשונה למשה הייתה בהר סיני עליו עתידה להינתן התורה. רבי משה נרבוני, ממפרשי המורה נבוכים מוסיף כי המילה "סיני" נגזרת מהמילה "סנה", שאותו ראה משה בהתגלות הראשונה.

רבי משה נרבוני, ממפרשי המורה נבוכים, חלק א פרק סו: דע כי הר סיני העידו עליו כי האבנים הנמצאים בו יצויר עליהם הסנה. ולכן נקרא ההר ההוא 'סיני' על שם ה'סנה'... והצויר צויר אלוקי, ושברתי האבן לחצאים ונגלה הסנה מצויר בכל חלק וחלק.

משה התקרב אל ההר ולפתע ראה מחזה שלא מהעולם הזה: שיח קוצני בוער באש אבל השיח לא נאכל. משה הבין שהוא שותף להתגלות פלאית. הוא התקרב יותר ושמע קול בוקע מתוך השיח הקורא לו לחלוץ את הנעליים "כי המקום אשר אתה עומד עליו **אדמת קודש הוא**". כך הפך הר סיני בפעם הראשונה למקום מקודש, מקום פיזי בו שורה השכינה.

שמות שם: ויקרא אליו אלוקים מתוך הסנה ויאמר משה ויאמר הנני: ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא – זבחים כד,א: תנא דבי רבי ישמעאל: הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים, מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בין הכהן לבין כלי שרת, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה.

[בדומה להוראת ה' כאן לחלוץ את הנעליים במקום קדוש, נקבעה ההלכה בבית המקדש שהכהנים עובדים יחפים. וכך נוהגים הכהנים בברכת הכהנים לעמוד יחפים. ההסבר הפשוט (בתמצית) הוא, כדי לחבר את הגוף עם הקדושה השורה בקרקע ולהסיר את החציצה בין הרגל ובין הקדושה. בעוד שבחיי החול מצווה עלינו ללבוש נעליים, כפי שאמרו חז"ל 'לעולם ימכור אדם קורות ויקנה מנעלים

¹ לפני יותר ממאה שנים, בזמן שלטון העותומנים בארץ, הם התכוונו להוציא צו שכל יהודי שלא נולד בארץ יגורש ממנה, אלא אם כן יוכל להוכיח או יישבע כי נולד בארץ. תושבי ירושלים פנו לרבנים רבים בשאלה האם מותר להם להישבע על דבר שאינו אמתי כדי להישאר בעיר, ואף אחד מגדולי שיראל לא רצה לקחת את האחריות. בצר להם פנו אל הרב יוסף רוזין, הגאון הרג'וצובי שגר בדווינסק שבלטביה, ותשובתו לא איחרה לבוא: "בוודאי שמותר ועיינו כתובות דף ע"ה". הגמרא מצטטת שם את הפסוק: "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה" דורשת: "אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה". כך שגם מי שעורג לבניין ירושלים נחשב כאילו "יולד בה..."

לרגליו', וזאת כדי להפריד בין הגוף ובין הקרקע ולזכור שהחיים הם שליחות רוחנית לרומם את ענייני החול, במקום קדוש מסירים את הנעליים כדי להתמזג לגמרי עם הקדושה].

ההתגלות השנייה: חלפה שנה מאירוע הסנה ועם ישראל יצא ביד חזקה ממצרים. הקב"ה כיוון את המחנה הענק אל מרגלות הר סיני ושם תינתן התורה. כאן הוראות הזהירות מקדושת ההר עלו רמה ונאסר עליהם אפילו להתקרב אל ההר שלושה ימים לפני מתן תורה.

שמות יט: והיו נכנים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת.

ואולם ההתגלות על הר סיני לא נגמרה אז ובהמשך הדורות היו עוד שני מופעים על ההר: כ-400 שנים מאוחר יותר, אחרי ההופעה הנחרצת של אליהו מול נביאי הבעל בהר הכרמל, המלכה איזבל ציוותה להרוג אותו. אליהו ברח למדבר סיני והגיע להר חורב. שם זכה להתגלות אלוקית רבת עוצמה ("לא ברוח ה' ולא ברעש ה'", מלכים א יט) והצטוו לחזור לארץ ולמשוח מלך חדש על ישראל.

חלפו עוד 1500 שנה והאמורא הבבלי רבה בר בר חנה יצא לסדרת מסעותיו המסעירים המסופרים בסוגיית "אגדות רבה בר בר חנה" (בבא בתרא עג). רבה השתוקק למצוא את הר האלוקים וביקש את עזרתו של סוחר ישמעאלי מקומי. הלה הביא אותו אל אחד ההרים ורבה שמע קול אלוקי בוכה מתוך ההר: "אוי לי שנשבעתי את השבועה ועכשיו מי יפר לי אותה". רבה נבהל והיה בטוח כי הקב"ה רוצה להפר את השבועה שנשבע אחרי המבול כי לא יחזור ויחריב את העולם. רבה לא נענה לקריאה ולא הפר את השבועה. אולם כשחזר לשיבה גערו בו חבריו, שהקב"ה ביקש שיפרו לו את שבועת הגלות וחורבן בית המקדש. וכך היה הר האלוקים לאותו מקום בו כמעט והסתיימה הגלות.

וכאן מגיע הפלא הגדול והתמיהה העצומה: בניגוד לקדושה ששרתה בהר שלוש פעמים (הסנה, מתן תורה וגילוי אליהו) ובניגוד גמור לעובדה **שאלפי שנים רצופות בוקע הקול האלוקי מתוך ההר** (כפי ששמע רבה בר בר חנה), בכל זאת אין בהר כל קדושה ומותר לשחק עליו כדורגל אם רק נדע איפה הוא נמצא. התורה עצמה מצווה במילים מפורשות עוד לפני מתן תורה:

2. שמות יט, יג: לא תגע בו יד כי סקול יסקל או יירה אם בהמה אם איש לא יחיה, **במשך היבל המה יעלו בהר – רש"י:** כשימשוך היובל [הוא איל שנקרא 'יובלא' וגם השופר נקרא על שמו 'יובל'] קול ארוך הוא סימן **סילוק שכינה** והפסקת הקול, וכיון שאסתלק הם רשאים לעלות?²

הדבר המדהים הוא ההסתלקות **המוחלטת** של הקדושה מההר. התורה מדגישה "אם בהמה אם איש לא יחיה – במשוך היובל המה יעלו בהר" ומשמע שכל אלו שנאסרו קודם בעליה, עכשיו הותרו **וכולל בהמות וחיות**. הוי אומר שמותר להפוך את ההר לרפת פרות.

תענית כא, ב: אמר רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יצחק: יקום אדוני וישב בעירנו [שהייתה עיר חשובה ומפורסמת]. אמר ליה: לא מקומו של אדם מכבדו אלא האדם מכבד את מקומו. שכן מצינו בהר סיני שכל זמן שהשכינה שרויה עליו - אמרה תורה 'גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא', נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה 'במשך היבל המה יעלו בהר' [והוא מעון בהמות וחיות].

והתמיהה עצומה: איך יתכן ששכינה **זזה ממקומה**? מה ההבדל בין הר סיני להר הבית שעד היום סוברים רוב הפוסקים שאסור לעלות ולבקר בו משום היותו טמאים? כיצד יתכן שאנו דבקים בערגה בכותל המערבי שהוא **בסך הכול אחד החומות שהקיפו את הר הבית** ולא חלק מההר עצמו, אבל איבדנו קשר אל ההר עליו ירד האלוקים?

² זאת הסיבה שנהגים לתקוע בשופר אחרי תפילת נעילה בגמר צום יום הכיפורים, לסמל את הסתלקות השכינה בסוף היום הקדוש כפי שהתרחש אחרי מתן תורה. לשון רבנו בשולחן ערוך סימן תרכג: "ואמרים קדיש שלם ואח"כ תוקעין תקיעה אחת ויש נוהגין לתקוע תשר"ת, וטעם תקיעה זו היא סימן לסילוק שכינה למעלה כמו שהיה במתן תורה שכשעלתה השכינה נאמר 'במשוך היובל' ונאמר 'עלה אלוקים בתרועה'".

הרי אפילו קדושת בית כנסת אינה מתבטלת, כמו שאמרו חכמים: 'בית הכנסת שחרב אין מספידים בתוכו'. וכך חסידים מייחסים חשיבות לחפץ של צדיק כמו יין של ברכה, דולר לצדקה וכו'. והנה במקום שהיה אמור להיות הקדוש ביותר בעולם לא נותרה כל קדושה.

ניזכר בבכי של החכמים בסוף מסכת מכות שרואים את השועל יוצא מבית קדשי הקודשים ופורצים בבכי: 'מקום שכתוב בו והזר יקרב יומת ועכשיו שועלים הילכו בו ולא נבכה?!'. והנה באותו מקום עילאי בו נכח ודיבר האלוקים בעצמו, מותר לרעות חיות ובהמות - ואיש לא בוכה!?

רמב"ם הלכות ביהבחו וטז: במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא... לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה.

המדרש הבא מחדד עוד יותר את התמיהה: **שיר השירים רבה א,א:** בבית מדרשו של רבי אליעזר... אבן אחת היתה שם והייתה מיוחדת לו לשיבה. פעם אחת נכנס ר' יהושע התחיל מנשק אותה האבן ואמר: האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית.

אבל האמת היא שהאבן הזו יותר קדושה מהר סיני, משום שאת הר סיני אין לנשק, כי הסתלקה ממנו הקדושה, ואילו את האבן שישב עליה רבי אליעזר - כן נישק רבי יהושע. והתמיהה עצומה.

ג. טרם ניכנס פנימה, ראוי לפתוח עוד נושא מרתק שקשור ישירות לעניין: האמת היא שמצאנו חילוק דומה אף לגבי **קדושת ארץ ישראל עצמה**. גם בקדושת ארץ ישראל לעניין מעשרות ושמיטה, ישנה קדושה שהחזיקה מעמד וקדושה אחרת שפקעה ולא הצליחה לשרוד את קשיי הזמן.

עם ישראל כבש פעמיים את הארץ מידי האומות: ראשית, יהושע בן נון הוביל את דור יוצאי מצרים לכיבוש רוב הארץ, ובהמשך הוגלה העם לאשור ולבבל ונאבדה שליטתנו בארץ. מאוחר יותר, בתום שבעים שנות גלות בבל, הוביל עזרא הסופר את השבים מבל לכיבוש מחודש של ארץ ישראל.

כיבוש עזרא היה מצומצם מכיבוש יהושע, ובעוד שהכיבוש הראשון כלל למשל את כל צד הארץ הדרומי, כולל עזה, מרחב הנגב (והערבה שנכבשה בידי שאול), כיבוש עזרא הגיע רק עד אשקלון.

וכאן ישנה הלכה מעניינת. הרמב"ם כותב כי כל אותם שטחים שנכבשו בידי יהושע, קדושתם זמנית ופקעה בעת ההליכה לגלות. שכן בטל הכיבוש ובטלה הקדושה. ואולם אותם שטחים שנכבשו שנית בידי עזרא – קדושתם נצחית ונשארה עד היום וגם לאחר החורבן השני שגלינו מהארץ. ההשלכה ההלכתית לכך עצומה ונוגעת במיוחד לגבי שמיטה: באותם שטחים שכבש עזרא נהגת השמיטה על כל פרטיה, ואולם באותם שטחים שנכבשו תחילה בידי יהושע ולא נכבשו בידי עזרא (כמו שטחי גוש קטיף), קדושתם פקעה ולכן אין איסור לאכול ירקות וגידולים שצמחו שם מעצמם בשנת השמיטה³.

3. רמב"ם הלכות תרומות פרק א: כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה, כיון שגלו בטל קדושתן... וכיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם.

מה ההבדל בין הכיבוש הראשון לכיבוש השני? מביא הרמב"ם חילוק מעניין וסתום:

הלכות בית הבחירה פרק ו: חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם -- בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית... וכיון שעלה עזרא וקדשה - לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה... והוא מקודש היום.

הרמב"ם יוצר הבחנה בין שני מושגים: "כיבוש" ו"חזקה". "כיבוש" מתבטל בעת ההליכה לגלות ואילו "חזקה" אינה מתבטלת לעולם וגם אם עזבו את הארץ לכמעט 2000 שנה. והשאלה פשוטה: מה ההבדל בין הכיבוש והחזקה, ולמה הכיבוש הראשון מוגדר כך והכיבוש השני אחרת?

³ האמור הוא לגבי אכילת ספחים כמו ירקות שגדלים מעצמם, ועדיין חכמים גזרו לעבד את הקרקע ואכמ"ל.

כסף משנה שם: איני יודע מה כח חזקה גדול מכח כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידינו בטלה חזקה? ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם החזקה!?

אנו רוצים להציג רעיון חסידי כביר שיהיה מי שיגדיר אותו בתור אחד היסודות המרכזיים בגישה החבדי"ת בכלל ובתורת הרבי מליובאוויטש בפרט.

ד. התשובה במשפט אחד: הר סיני עמד בעמדת **מקבל**, הוא עמד במקום והתורה ניתנה עליו. ואולם כל זמן שדבר עומד בעמדת מקבל הוא לא משתנה. במשכן, במקדש ובהר הבית עמדנו בעמדת **שותפים** בהשראת השכינה, שפכנו כספים שלא היו לנו, נאבקנו ונלחמנו במסירות נפש - ורק כשהאדם מקריב ושותף מתרחש הליך זיכור ושינוי.

למה הדבר דומה? מספרים על איש עשיר שעבד מבוקר עד לילה. הוא היה יוצא מהבית עם הזריחה ושב ממוטט לקראת ערב. אבל מה שהוציא אותו מהכלים היה הבן שלו. זה היה ילד מפונק, הבן של העשיר, שלא עשה דבר מלבד בילויים והנאות. כשהאבא היה יוצא בבוקר לעבודה, הבן עוד לא שב מהבילוי הלילי וכשהאבא היה שב בערב, הבן בקושי קם להתחיל את היום. האבא המתוסכל החליט לשלוח את הילד לידיד שלו שעבד בנפחות כדי לגרום לו ללכלך את הידיים.

אותו נפח הבין מיד שלא ייצא כלום מהתכשיט המפונק ולא דרש ממנו כלום. הילד ישב במשרד וגלש באינטרנט ובסוף השבוע קיבל מטבע זהב בתור משכורת. הילד הביא את המטבע הביתה ואמר בגאווה 'הנה שכר העבודה שלי', אבל האבא הבין בדיוק מהו עשה וזרק את המטבע לתוך האש. הילד המפונק משך בכתפיו והמשיך הלאה.

בשבוע הבא הלך הנער שוב למשרד של הנפח ושוב הביא מטבע ושוב האבא זרק אותו לאש. חלפו כמה שבועות והילד החליט לתפוש את עצמו. הוא עבד 12 שעות ברצף, הוא הזיע, פניו להטו, ידיו נכוו מהאש וגבו כאב. הגיע יום חמישי והוא קיבל מטבע כמשכורת. כשהוא נכנס הביתה ואבא התכוון לזרוק את המטבע לאש - קפץ הילד וצרח: "לא, אל תעשה את זה, שברתי את הגב כדי לקבל אותו".

הקב"ה יכול לעשות הכול חוץ מדבר אחד: לשנות את הטבע. הוא יכול ל**שבור** את הטבע אבל לא יכול ל**שנות** את הטבע. את זה מסוגל רק הטבע בעצמו. לקדש את הר סיני פירושו לעבור תהליך שינוי עצמי בו ההר מפסיק להיות מקום גשמי ומנותק ומתעלה להרגשת קדושה, ודבר כזה לא יכול להתרחש בצורה פאסיבית. אי אפשר לשנות דבר שלא עושה שום צעד בעצמו כדי להשתנות.

התגלות הסנה, מתן תורה וכל ההתגלויות שהיו בהמשך על ההר, היו כולם אירועים שהתרחשו מלמעלה. בביצוע מלא של הקב"ה. השכינה ירדה מההר, דיברה בקולות וברקים ואחר כך הסתלקה. ואולם דבר שבא בחינם מסתלק באותו חינם. השראת השכינה במשכן ובירושלים, לעומת זאת, התרחשה בדרך הפוכה: הקב"ה העביר אלינו את הפיקוד וציווה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". זה סיפור **נדבת הלב** היפה ביותר בהיסטוריה. עם ישראל רץ ותרם ונדב וארג ותפר והתמסר בעיניים נוצצות לבניית הבית של ה'.

כעת אפשר להבין את אחת התמיהות הכי צועקות שידובר בה הרבה בעוד שבועיים, בפרשת כי תשא: רגע אחרי מתן תורה, שני רגעים אחרי יציאת מצרים, עם ישראל מנצל רגע של היעלמות משה רבנו וקם ועושה אלוקים אחרים. וכל אדם הגון צועק איפה היושר? איך אפשר לבגוד ככלה המזנה תחת חופתה? והתירוץ החסידי הוא זהה (לקו"ש כו/266): אנשים לא משתנים כל עוד הם מקבלים. אנשים לא זזים ממקומם לפני שהם נופלים וצריכים לבחור בעצמם את דרכם.

כעת נוכל להבין את החלוקה שיצר הרמב"ם בין ה"כיבוש" של יהושע ל"חזקה" של עזרא הסופר: הכיבוש של יהושע התרחש בדרך **הכוח**, באמצעות כפייה ומלחמה על עמי הארץ וכפייה היא **תמיד זמנית**. כוחה יפה כל עוד שולט הכוח, אבל ברגע שנגמר הכוח נגמרת השליטה. כיבוש עזרא, לעומת זאת, נעשה מתוך **הקריאה של כורש מלך פרס לעלות לארץ והלקים המקדש**. המלך הפרסי היה זה שהבין כי ארץ ישראל שייכת לעם ישראל **ותהליך שבא מלמטה מבשר שינוי שאינו נגמר לעולם**.

4. ליקוטי שיחות כא/150: השראת השכינה במתן תורה הייתה באופן של 'וירד ה' על הר סיני', וכיון שההתגלות באה מלמעלה, לכן למרות שבשעת מעשה כשירד ה' על הר, הרי 'כל הנוגע בהר מות יומת', שרתה הקדושה על החלק הגשמי של הר סיני, אבל 'במשך היובל המה יעלו בהר' והר סיני נותר כמקודם – **חול**. משא"כ השראת השכינה במשכן הייתה באמצעות 'ועשו לי מקדש', על ידי עשיית בני ישראל ולכן הקדושה חדרה בתוך החפצא – הגשם – של המשכן וכליו.

באותה דרך ביאר הרבי בהזדמנות אחרת תעלומה היסטורית מרתקת אודות ימי האבות: גם אברהם וגם יצחק חפרו בארות לפרנסתם, ואולם היה פער אדיר בכוח השרידות של הבארות הללו. הפלשתים סתמו את הבארות של אברהם ואולם הבארות של יצחק נותרו פתוחים.

הזוהר מוצא בכך ביטוי לתופעה הרבה יותר רחבה מקידוחי מים: סתימת הבארות של אברהם היא רמז להפסקת פרויקט חייו של אברהם: הנחלת האמונה להמונים. סתימת הבארות הייתה סמל לכך שהאנשים שהתגיירו בעקבות אברהם חזרו לסורם ולכפירתם. ואילו הצלחת החפירה של יצחק מסמלת את ניצחון המהפכה בדור השני: אלו שלמדו מיצחק נספו בלהט המסר שלו והשתנו לנצח.

האמת היא שההבדל הזה מתבטא כבר אצל ילדי אברהם ויצחק: אצל ישמעאל איננו מוצאים התעלות רוחנית בחיי אביו. הוא נזרק מהבית ולא חזר. אצל עשו אנו מוצאים קשר התעלות עמוק בינו ובין אביו, הוא נכנס מדי ערב לבקרו, הוא מכין לו אוכל, והכבוד של יצחק יקר בעיניו יותר מכל. עד שאפילו בגודל זעמו על יעקב בלקיחת הברכות, הוא בולם את טירופו ומכריז כי לא יפגע ביעקב בחיי אביו.

מה יוצר את ההבדל המהותי הזה בין אברהם ויצחק?

אברהם אבינו עסק בעיקר במלונאות (ואילו חפירת הבארות הייתה רק עסק זמני כששהה בגרר) והגישה של מלונאי היא להשפיע את עצמו. הוא מארח, הוא מכין והוא מעורר את האורחים לברך את ה'. העובדה הזו מסמלת שאברהם השפיע על העולם אמונה – אבל עשה זאת בעיקר בעצמו ולא עורר את האנשים להצטרף למהפכה ולקחת בה חלק.

זה היה טוב לשלב הראשון של הפצת האמונה בה איש לא ידע דבר והיה צורך במהפכן שינחיל את המסר שלו, אבל אז הגיע הזמן לשלב השני של המהפכה: להפוך את ההמונים לשותפים בה.

יצחק אבינו היה חופר בארות והחופר מחפש את האוצר הטמון באדמה!. הוא לא העניין, הוא רק האמצעי כדי לאפשר למינרלים ולאוצרות הטמונים באדמה, כמו גז, נפט וזהב, לפרוץ מתוך העפר. הגישה הזו באה לידי ביטוי גם בגישה החינוכית שלו: בעוד שאין בתורה שום מפגש ושיחה ישירה בין אברהם לבניו⁴, הנה עשו היה שואל את יצחק שאלות הלכתיות, כמו "היאך מעשרים את המלח ואת התבן" ויצחק היה עונה לו.

אם בדורו של אברהם היה אברהם זה שנתן הרצאה הלכתית, בדורו של יצחק החלה תקופה חדשה: הוא עורר את עשו לשאול בעצמו. יצחק שכב על המיטה ואמר: "בני היקר, תספר לי מה למדת"⁵.

ליקוטי שיחות טו/194: החילוק בין תולדות אברהם (ישמעאל) ובין תולדות יצחק (עשו) - שעשו נחשב לישראל מומר – הוא בהתאם לאופני העבודה שלהם: אברהם פעל בדרך של 'מלמעלה למטה', הוא הפיץ אמונה אף לערביים שמשתחוים לאבק רגליהם, ואילו יצחק פעל בדרך של 'מלמטה למעלה', הוא חפר בארות והסיר את העפר והאבנים שכיסו על המים הטמונים בעומק האדמה וגרם למים לפרוץ החוצה. בפנימיות פירושו להסיר את החומריות המכסה על האמונה עד שהיא תפרוץ מעצמה. עבודה זו גורמת ששייכות התחתון לאלוקות תהיה מצידו ולא בגלל ההשפעה מלמעלה.

⁴ למעט הדיאלוג הקצר בשעת העקדה: "ויאמר אבי, ויאמר הנני בני וגו'".

⁵ באותה דרך ראיתי פעם מבארים את התעלומה הגדולה אודות בני משה: הם נעלמו מהאופק ולא ידוע מה עלה בגורלם. אחד ההסברים אומר שילדי משה לא סבלו עם בני ישראל במצרים, הם הגיעו כמו תיירים אחרי קריעת ים סוף או אולי אפילו אחרי מתן תורה. ומי שלא עובר את כור הברזל – גם לא נשאר אחריו.

ה. כמובן, הרעיון מעביר מסר כביר בחינוך שאין חשוב ממנו. בשלוש מילים: **תנו להם להתנסות**.

חינוך זה לא לתת הרצאות, זה להצית את התלמיד, לגרום לו להתעניין ולרצות לעבור הליך שינוי בעצמו. היכולת להעביר שיעור יפה היא יכולת חשובה, אבל זאת רק **הוראה** ולא **חינוך**. חינוך מתחיל ממורה שידוע לסחוף את התלמידים ולגרום להם לזוז בעצמם.

הערך הזה מחייב את המורה בשני דברים: א. לעורר אצל התלמיד **מודעות ליכולות שלו**. בראש ובראשונה לעורר בתלמיד את החלק הטוב שבו. ב. **להניע אותו לפעולה**. לעורר אותו לשאול שאלות בעצמו, לעודד אותו לבטא את הכישרונות שלו בתוך הכיתה, ולהניע אותו להנהיג בעצמו. כבר אמר מי שאמר כשרצה להסביר את התופעה הפלאית של השליחות כי 'הרבי לא גידל תלמידים, הוא גידל מנהיגים'. כלומר, הוא לא הצמיח אנשים שעושים בשבילו, אלא שעושים בשביל עצמם.

הנה סיפור קטן ועוצמתי (גיליון ג'עם 245): **יענקי אקרמן** היה תלמיד בן 12 בבית ספר חב"ד בנוארק, ניו ג'רזי. זה היה מוסד קטן עם מעט תלמידים, ששכן בבניין צנוע בן קומה אחת. יענקי אהב לכתוב והיה מדפיס מדי שבוע עמוד אחד שדיווח על מאורעות בית ספריים. כמו למשל, 'מר פוזנר, המורה ללטינית נעדר מבית הספר שלושה ימים בעקבות צינון... ועוד מאורעות בעלי חשיבות דומה...

לפני הבר מצווה שלו הוא נכנס אל הרבי לקבל ברכה. הרבי אמר: "אתה יענקל אקרמן? אתה העורך של העיתון בנוארק?". הילד נדהם. הוא ילד צעיר בן 12 שעומד מול הרבי מליובאוויטש, ואעפ"כ הוא – הילד - מרכז החדר. הרבי ידע שהוא עורך דף משוכפל בעשרים עותקים.

כשיענקי אקרמן התבגר הוא הפך לרופא עיניים, והדוגמה שהוא לקח מהרבי היא להקדיש את עצמו להדרכת רופאים צעירים. הוא מזמין אותם לצפות בו בעבודתו ולהתלוות אליו לביקורי בית. זאת הדרך שלו לגמול לרבי על הטובה שהוא זכה ממנו.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**